

ПУТОВАЊА И МИСИЈА СВЕТОГ АПОСТОЛА ПАВЛА

Рад обухвата хронологију Павлових путовања и значај апостолове мисије, географски оквир апостоловог путовања и његову најважнију мисионарску станицу, као и одређене друштвено-историјске околности апостоловог времена. Кључни извори за хронолошки преглед и систематизацију најзначајнијих догађаја из живота Светог апостола Павла су *Дела апостолска* јеванђелисте Луке, у којима је представљен живот, мисија и циљеви апостола, као и основе његове теолошке мисли. Поред *Дела апостолских*, биће направљен осврт и на Павлове посланице у контексту потврђивања аутентичности појединих момената из апостоловог живота, као и на кратку белешку из *Прве посланице Климента Римског* о страдању и смрти апостола Павла.

Кључне речи: Свети апостол Павле, мисија, путовања, стратегија.

Мисија апостола Павла

Након чудесног преображаја Савловог у Павла, фарисеја у апостола, он започиње своју проповед у Дамаску, где се првобитно упутио са намером гоњења и тамничења хришћана (ДАП 9, 1–2). Да Господ осујећује намере неправедних, сведочанство је сам Савле, кога је Господ ослепљењем спречио у безбожничкој намери (ДАП 9, 8–9). То је време специфичног расположења и прилагођавања на нове околности које су задесиле Савла. Његове телесне, а ни духовне очи нису навикле на Христову светлост, те од тога сусрета он постаје слеп. С друге стране, сведочанство да апостол три дана „не једе, нити пи“ (ДАП 9, 9) праобраз је поста који симболизује прочишћење Павлове душе и тела пред Свету тајну крштења, након чега Павле одмах започиње своју проповед у Дамаску (ДАП 9, 20), на опште чуђење Јудејаца (ДАП 9, 21) да онај који је некада гонио Христа, сада проповеда „Исуса да је он Син Божји“ (ДАП 9, 20).

По речима Предрага Драгутиновића, „апостол је после преласка у хришћанство постао неуморни мисионар, оснивач црквених заједница и теолог ране Цркве“ (Драгутиновић 2010а: 75), што иде у прилог мишљењу о превасходно мисионарском карактеру Павлових путовања. Основни циљ

¹ saranemat3@gmail.com

његове проповеди било је ширење јеванђеља Христовог, а резултат – оснивање локалних Црквених заједница, углавном у хеленистичким градовима (Драгутиновић 2010б: 54). Циљеви Павлове мисије обухватили су и комуникацију и снажење постојећих Црквених заједница, чак и оних чији није био оснивач. Један од значајнијих циљева Павлове проповеди било је и прикупљање новчане помоћи за сиромашне Јудејце (Гал 2, 10; 1 Кор 16, 3–4; Рим 15, 25–26). Овај чин је за њега представљао врховно заједништво и комуникацију хришћана из многобоштва и јудејских хришћана. У овом чину очитује се дух саборности, за који апостол Павле сматра да је стуб хришћанске вере и на коме се заснива његова проповед.

Апостолова брига о Црквеним заједницама од Сирије до Италије била је подједнако ревнсна и симболизовала је покровитељство доброг пастира над Богом повереним му духовним стадима. Опсег Павлове мисије можда је најбоље описан следећим речима:

„Довољно је позната историја апостола Павла и ја не смем ни да покушам да у кратким цртама поново изложим како је овај човек без мира и одмора од Сирије до Шпаније проповедао своје Еванђеље; колико је често, тамо где писана реч није била довољна, да би одржао неослабљеним утицај на заједнице које је основао, поново лично долазио на места своје раније делатности; како је више од једног пута посетио Јерусалим [...] колико пуно других људи је заинтересовао за своју ствар и укључио их у свој живот као помоћнике у проповеди, као посланике заједница, као преносиоце писама [...] У тако великом стилу као Павле није радио ниједан мисионар“ (Zahn 1894: 178).

Било је много научних покушаја да се утврде мотиви овако снажног интензитета и широког замаха мисије апостола Павла. По мишљењу Мартина Хенгела кључно место за разумевање ове тематике јесу Павлове речи из *Посланице Римљанима*: „Јер нећу, браћо, да ви не знате ову тајну, да не мудрујете сами по себи; дио Израилља отврдну, док не уђе пун број незнабожаца. И тако ће се спасти сав Израил, као што је написано: Доћи ће од Сиона Избавитељ и одвратиће безбожност од Јакова“ (Рим 11, 25–26). По Хенгеловом мишљењу, наведени стихови повезују апостола Павла са очекивањем скорог Христовог доласка. То имплицира изражену есхатолошку димензију апостола Павла. Хенгел истиче да је апостол Павле схватао своју мисију „широм света као есхатолошку прокламацију Царства Божјег. При томе, мисија међу многобошцима има у оквиру историје спасења предност, пошто је она претпоставка за спасење Израила приликом Парусије“ (Hengel 1971/1972: 19–21). Дакле, основни мотив за овако динамично спровођење апостола Павла мисије огледа се у ишчекивању скорог Христовог доласка (1 Сол 4, 16–17; Фил 2, 16; 3, 20; 1 Кор 7, 29–31; 16, 22), при чему је апостол Павле задатак да припреми одређени број верника за долазак Дана Господњег (Мт 24, 42–51).

Домети Павлове проповеди простирани су се, дакле, од сиријских предела, преко Турске, Грчке, Италије, до крајњих граница апостола наме-ре – Шпаније, мада никада није потврђено да је тамо и стигао. Оно што је специфично за путању апостолових путовања, јесте да је он започиње у Сирији (полази од Дамаска) и креће се према Шпанији. То значи да се апостол Павле кретао од истока ка западу. Исток симболише излазеће сунце, а једино истинито Сунце је сам Господ Исус Христос. То је исто оно Сунце које је обасјало Савла непосредно пред улазак у Дамаск. Овој симболици можемо придодати чудесно јављање сунчеве светлости са неба, иза које се чује и Христов глас: „А кад путоваше и дође близу Дамаска, изненада обасја га свјетлост са неба. И паднувши на земљу чу глас гдје му говори: Савле, Савле, зашто ме гониш?“ (ДАП 9, 3). Ову симболику појачава чињеница да Павле са истока, где се и јавило највеће светило васељене – једино истинито Сунце, Господ Исус Христос започиње проповедање *светлости којој почетак не почиње и крај не ишчезава*. Због тога и средњовековни писац Доментијан у своме *Житију Светога Саве* назива апостола Павла *великим светилом васељене*, јер је обасјан неугасивом светлосћу проповедао истинито Сунце света, кретавши се симболичном путањом исток–запад.

Прво мисионарско путовање

Почетак Павлове проповеди у Дамаску показао се плодотворним, али истовремено збуњујућим за Јудејце који су слушали његово учење, знајући га као фарисеја Савла, пређашњег противника Христове Речи и његових следбеника. Ипак, апостол Павле брзо је напредовао у науци Христовој, чиме се антиципира успешност будућих мисија. Притом му је у великој мери помогло пређашње изучавање старозаветних књига и искуство које је стекао проповедајући као фарисеј (ДАП 9, 19–22).

Сведочанство успешности Павлове проповеди јесте, између осталог, гнев Јудејаца, који је изазван апостоловим успехом у уверавању мноштва народа у истинитост Христове науке, што имплицира њихово напуштање јудејства. Разјарени Јудејци устремљују се против апостола, што резултира нужношћу (привременог) напуштања Дамаска (ДАП 9, 23–25), како би могао несметано да настави са христијанизацијом. Гнев Јудејаца спада у прве невоље са којима се Павле као апостол сусреће, при чему се потврђује истинитост Христовог упозорења ученицима који ће ширити хришћанску проповед након његовог неправедног распећа: „У свијету ћете имати жалост; али не бојте се, ја сам победио свијет“ (Јн 16, 33).

По одласку из Дамаска, апостол Павле наставља своју проповед у Јерусалиму. Тешкоће са којима се сусретао на следећој станици своје проповеди биле су сличне онима у Дамаску – апостола дочекује неповерење

народа (ДАП 9, 26), али уз Варнавину помоћ и препоруку, апостол Павле и у Јерусалиму успева да достигне жељени степен аутономности у своме богословљу и неометано започне своју проповед, заједно са осталим апостолима (ДАП 9, 27–29). Под претњом убиства од стране јудејских противника, апостол Павле напушта и Јерусалим (ДАП 9, 29) и упућује се у родни Тарс (ДАП 9, 30), где остаје све до позива апостола Варнаве да започну проповед у Антиохији.

Апостолова проповедничка делатност обухватила је три мисионарска путовања. Прво путовање реализовано је пре апостолског сабора у Јерусалиму (47–49. године), када Павле и Варнава стичу „деснице заједништва“ (Гал 2, 9) апостола Јакова, Петра и Јована „који су сматрани да су стубови“ (Гал 2, 8), односно када добијају благослов антиохијске Црквене заједнице да започну своју проповед истовремено Јудејцима и незнабошцима. Приликом првог мисионарског путовања, апостол Павле је обишао Пергу Памфилијску, Антиохију Писидијску, градове Иконију, Листру и Дерву, са главним циљем – Кипром.

Након апостолске одлуке да прошире своју проповед и незнабошцима и јелинитима у Антиохији² и ширења опсега њихове мисије: „И рука Господња бијаше с њима; и велики број их повјероваше и обрати се Господу“ (ДАП 11, 21), апостол Варнава одлази у Тарс по Павла, како би са једнаким успехом наставили ширење благодатне проповеди (ДАП 11, 25). У *Делима апостолским* наилазимо на експлицитну потврду о бројности оних који повероваше захваљујући ревностној проповеди апостола, који су провели годину дана у Антиохији, где су оформили прве хришћанске заједнице: „И они се цијелу годину састајаше са Црквом, и учише многи народ; и најприје у Антиохији ученици бише названи хришћани“ (ДАП 11, 26). Дакле, прве велике домете Павлова проповед досеже у Антиохији, где је покрштен многи народ и научен Христовом Јеванђељу, односно где су формиран први хришћани и прве Црквене заједнице. У Антиохији се јавља зачетак мисли и праксе о међусобној новчаној помоћи Црквених заједница Христових, коју из Антиохије у Јерусалим односе Павле и Варнава (ДАП 11, 28–30). Овакав еклисиолошки дух биће основа на којој ће се темељити и потоња Павлова делатност.

Дакле, прво апостолово мисионарско путовање званично почиње доласком у Антиохију Писидијску на позив апостола Варнаве. Из Антиохије крећу пут луке Селевкије, а одатле на Кипар (ДАП 13, 4). У Саламини је тежиште проповеди на поучавању Јудејаца и оно се одвија искључиво у синагогама (ДАП 13, 5).

Из Саламине апостол Павле даље одлази у Паф где се сусреће са јудејским намесником Сергијем Павлом³ и сукобљава са непријатељем

² Првобитно су апостоли у Антиохији проповедали Христа само Јудејцима (ДАП 11, 19).

³ „После сусрета са Сергијем Павлом, узима име Павле, премда неки мисле да то нема везе

хришћанске вере – Елимом врачаром (ДАП 13, 8–10), који је покушао да спречи апостолу проповед. Том приликом први пут се испољава Павлова апостолска власт, јер је сада он у позицији медијатора у преношењу Божје казне непокорном пророку: „И сад ево руке Господње на те, и бићеш слијеп да не видиш сунца за неко вријеме. И одмах паде на њега мрак и тама, и пипајући наоколо тражаше водича“ (ДАП 13, 11). Ово место карактеристично је по томе што представља поновљену пројекцију Савловог догађаја непосредно пред улазак у Дамаск – његовог ослепљења и преобраћања, овога пута на Елими врачару, који након чудесног знамења „повјерова, задивљен науком Господњом“ (ДАП 13, 12). Ово место сведочанство је да светитељи, продуженом руком Божјом, могу чинити иста чуда која је и Христос чинио, при чему је нужан услов чудотворења и вера чудотворца која „изазива или прати чудо“ (Булгаков 1996: 26).

Следеће средиште апостолске проповеди била је Перга Памфилијска, а отуда апостоли одлазе у Антиохију Писидијску (ДАП 13, 13–14), где је апостол Павле беседио о Христовом испуњењу Старог завета, његовој крсној жртви и васкрсењу, који су основа спасења људског рода, при чему се могућност оправдања може остварити једино кроз Господа Исуса, а не кроз старозаветне Законе и Пророке. Ово место било је врло „важна станица у Павловом мисионарском раду, пошто се ту по први пут, констатујући неспремност Јевреја да приме Реч Божју, обратио незнабошцима (ДАП 14, 46)“ (Драгутиновић 2010б: 54) и изразио спремност да тежиште своје мисије преоријентише на њих, с обзиром на то да су имали више афинитета ка Павловој проповеди од Јудејаца.

Упркос јудејској побуни против Павлове проповеди о Христовом животу и мисији, „многи од Јудејаца и побожних обраћеника пођоше за Павлом и Варнавом“ (ДАП 13, 43), те се „ријеч Господња распростираше по свој околини“ (ДАП 13, 49). Успех Павлове проповеди мери се завишћу Јудејаца и њиховим прогоном апостола из антиохијске области, услед страха због апостоловог успешног ширења Христовог Јеванђеља и придобијања великог броја верника. Апостол Павле, заузврат, са антиохијским Јудејцима поступа по Христовим речима: „Ако вас ко не прими, нити послуша ријечи ваше, излазећи из куће, или из града онога, отресите прах са ногу својих“ (Мт 10, 14; ДАП 13, 51).

Из Антиохије Писидијске, апостоли Варнава и Павле одлазе у Иконију, где њихова проповед такође достиже велики успех, „тако да повјерова велико мноштво Јудејаца и Јелина“ (ДАП 14, 1). Ове речи сведочанство су о томе да је апостол Павле тежиште своје мисије у Иконији ставио на *охристовљење* Јудејаца и Јелина, и ту своју намеру успешно реализовао. Проповед у Иконији трајала је дуго, што је појачавало нетрпељивост непо-

---

са овим сусретом, него да је реч о томе да је апостол сад, будући да проповеда у Римском царству, почео да употребљава име Павле“ (Стојановић 2008: 216).

корних Јудејаца, којима се придружују и незнабошци, те протерују апостоле каменовањем (ДАП 14, 5).

Одласком у Листру и Дерву апостоли проширују границе своје проповеди са великим успехом. Своју мисионарску делатност печате чудима која су сведочанство истинитости Христове науке. То су типична светитељска чуда исцелитељског типа, подобна чудима која је Христос чинио. Такво је исцељење хромог у Листри, зарад његове вере (ДАП 14, 8–10), што резултира придобијањем мноштва народа.

Као опште место, након значајног апостолског успеха, јавља се и велика побуна Јудејаца, која овога пута достиже драматичне размере. Побуњена маса Јудејаца каменује апостола Павла до те мере да се чини да је мртав. Гоњен и каменован, апостол Павле из Листре одлази у Дерву, где такође придобија много ученика (ДАП 14, 20–21).

По повратку у Антиохију, апостол Павле обилази места где је раније проповедао са циљем оснаживања и утврђивања у вери већ оформљених ученика. Притом, највећи апостолов домет на Првом мисионарском путовању јесте утврђивање незнабожаца у вери (ДАП 22, 27). Ови догађаји сведочанство су апостола ревности и бриге за све ученике, било Јудејце, Јелине или незнабошце, за њихову постојаност у вери и будуће спасење. Апостол Павле својим ученицима пружа подршку речима да им кроз многе невоље ваља ући у Царство Небеско, што доказује и личним примером (ДАП 14, 22) истрајности и непоколебљивости у својој намери да што више прошири границе хришћанства, упркос бројним непријатељима, којих је било у свим крајевима које је посећивао, и недаћама попут вербалних напада, каменовања и гоњења од стране својих противника.

Апостолски сабор у Јерусалиму

Павлово учење током Првог мисионарског путовања изазвало је нове конфликте са ученим Јудејцима по питању нужности обрезања, као постулата пређашњег, старог закона (ДАП 15, 1). С друге стране, апостол Павле је проповедао једини могући начин спасења кроз Господа Исуса Христа (ДАП 14, 38–39), али је само питање обрезања остављао по страни⁴, што је пробудило додатне сумње и побуну народа. Како не би уносили забуну и недоследност у своју проповед, апостоли се усаглашавају о организовању Апостолског сабора у Јерусалиму⁵ (49. године), на коме ће бити донета је-

---

⁴ Не сматрајући га релевантним за Христов спаситељски домострој, већ саму Господњу благодат и духовно очишћење вером.

⁵ Апостолски сабор у Јерусалиму представља зачетак еклесиолошке мисли и саборног вредновања апостолских одлука и антиципацију седам васељенских сабора.

динствена⁶ одлука по питању обрезања. „У Јерусалиму су били сви апостоли, и због тога је ово сабрање познато као Апостолски сабор“ (Стојановић 2008: 218), током кога је апостол Јаков иступио са конкретним предлогом:

„Зато ја сматрам да се не праве тешкоће онима од незнабожаца који се обраћају Богу. Него да се напише да се чувају од нечистота идолских и од блуда и од удављенога и од крви и оно што њима није мило – другима да не чине“ (ДАП 15, 19–20).

Предлог апостола Јакова наишао је на одобравање апостолског сабора и потврђен је писаним путем – у епистоларној форми. Посланицу са Апостолског сабора антиохијским незнабошцима односе Павле и Варнава, заједно са Јудом и Силом, који „сабравши народ, предадоше посланицу. А кад прочиташе, обрадоваше се утјеси“ (ДАП 15, 30–31).

Након вишедневне проповеди у Антиохији, апостол Павле одлучује да по други пут обиђе места своје раније проповеди ради утврђивања народа у вери, али и придобијања нових верника: „Послије пак неколико дана рече Павле Варнави: Хајде да се вратимо и да обиђемо браћу нашу по свим градовима у којима објављивасмо ријеч Господњу, да видимо како су“ (ДАП 15, 36).

Овај догађај веома је важан из више разлога: најпре, Павлове речи сведочанство су апостола успешне реализације пастирске дужности, при чему се уочава љубав и брига за спасење његових духовних чеда. Такође, у овим речима је зачетак мисли о Другом мисионарском путовању, које ће донети многе духовне плодове. Већ приликом Првог мисионарског путовања евидентна је Павлова ревност у проповеди, али и у ширењу њених граница и мисионарских станица. Јасно је да апостолу превазилажење великих просторних дистанци није представљало оптерећење, већ богоугодни труд. Апостол Павле путовао је врло интензивно и био „највећи хришћански путник у древној Цркви“ (Драгутиновић 2010б: 52)⁷.

Друго мисионарско путовање

Како сам апостол Павле сведочи, његово Друго мисионарско путовање реализовано је одмах после апостолског сабора (50–52. године) преваходно са циљем утврђивања у вери охристовљеног народа, што не значи да је запоставио даље ширење Христове науке и оснивање нових Црквених заједница.

⁶ Почети Павлове проповеди у саборном духу јесу чврста основа апостола еклисиолошке мисли, која је темељ његове проповеди.

⁷ R. Носк је, на основу систематских белешки из *Дела апостолских* прорачунао да је он у току свога деловања прешао 16000 км само на улицама античког света (Meeks 1993: 38–39). Један други истраживач је израчунао 20000 пређених километара Павлових путовања (Faber 1989: 11).

Друго мисионарско путовање апостол Павле започиње проповедањем у Сирији и Киликији, где је утврђивао Цркве Христове (ДАП 15, 41). Одатле одлази пут Листре и Дерве, где упознаје свог потоњег неуморног пратиоца и оданог ученика Тимотеја који беше „син неке жене Јудејке и оца Јелина“ (ДАП 16, 1), о коме „добро свједочаху браћа која бијаху у Листри и у Иконији“ (ДАП 16, 2). Он је у Тимотеју видео свог достојног наследника у мисионарском подухвату христјанизације, односно привођења народа правој вери. То поверење је Тимотеј оправдао, што сазнајемо из Павлових посланица (1 Тим 1, 2; 1, 18; 2 Тим 1, 5–6).

Од тога тренутка апостол Павле наставља своју проповед, односно утврђивање Црквених заједница са Тимотејом „и кад пролажаху по градовима, учише их да држе правила која утврдише апостоли и презвитери у Јерусалиму. Тако се Цркве утврђиваху у вјери и број њихов се повећаваше сваки дан“ (ДАП 16, 4–5). Ово Лукино сведочанство потврђује раније изнећу чињеницу о Павловом двоструком циљу Другог мисионарског путовања – утврђивања у вери раније основаних Црквених заједница и умножење проповеди, што ће резултирати оснивањем нових Цркава.

Карактеристично је за оснивање прве црквене заједнице на европском тлу Павлово (сно)виђење у Троади, које представља мотивациони агенс за описивање апостоновог одласка у Европу и тамошње ширење проповеди: „И Павлу се показа виђење ноћу: бјеше неки човјек Македонац, који стајаше и мољаше га говорећи: Пређи у Македонију и помози нам! А кад видје виђење, одмах гледасмо да изиђемо у Македонију, јер разумјесмо да нас је Господ позвао да им проповиједамо јеванђеље“ (ДАП 16, 9–10).

Апостол Павле започиње своју мисионарску делатност у Европи почевши од Филипа (ДАП 16, 12), где су ревносно проповедали јеванђеље, такође у суботу, крај реке, где се сматрало да је богомоља (ДАП 16, 13) и где су превасходно боравиле жене. У Филипима апостол Павле чини и два чуда, од којих ће га једно одвести у тамницу, а друго ослободити ропства. Прво такво чудо је изгоњење нечистих духова из пророчице, што резултира губитком могућности пророштва (ДАП 16, 16–18), због чега Павла и Силу одводе у тамницу, под оптужбом да узбуњују њихов град и да, као Јевреји проповедају обичаје које њима „не приличи примати ни творити јер смо Римљани“ (ДАП 16, 20–21). Заробљен и спречен да даље проповеда, апостол Павле је принуђен да учини још једно чудо – избављење из тамнице (ДАП 16, 25–26).

Функционалност чињења овог чуда огледа се у догађајима који му последују. Један је привођење правој вери тамничара, који дрхтећи од страха пред силином чуда у тренутку предаје себе Господу (попут пређашњег Савла): „Господо, шта ми треба чинити да се спасем?“ (ДАП 16, 30), али и проповед и покрштавање целе тамничареве породице: „И говораху му ријеч Господњу, и свима у дому његову. И узевши их у онај час ноћи опра им ране; и одмах се крсти он и сви његови“ (ДАП 16, 32–33).

Дакле, Апостол Павле није само на бази проповеди, беседа и поука приводио народе правој вери. Он је то чинио у великој мери и посредством бројних чудотворстава којима је уверавао и најгласније противнике Христове у снагу и истинитост Речи Божје, при чему се чудо јавља као пројава Божје милости и љубави на богоугодном појединцу, али у појединим ситуацијама и као медијум за привођење народа у праву веру.

Оно што је специфично за апостолов боравак у Филипима јесте да он по призиву одлази у то место, а напушта га под претњом протеривања. Међутим, апостолова мисија и страдање Христа ради нису били узалудни, с обзиром на то да је Црквена заједница у Филипима заживела, а доказ за то су Лидија и њен дом, тамничар и његова породица, као репрезенти многих других верника који су се приволели хришћанству.

Из Филипа апостоли одлазе у Солун, где је Павле проповедао три недеље у синагоги (ДАП 17, 1–2). Град Солун има значајну симболику за мисију Светог апостола Павла, с обзиром на то да је Христова Црква у Солуну утемељена приликом Павловог првог путовања у европске земље: „Црква Христова је овде (у Солуну) основана и потпуно устројена приликом његовог другог проповедничког путовања, када је праћен Силом и Тимотејом, први пут ступио на Европски контитнет“ (Свети Теофан Затворник 2014: 8). Свети апостол Павле у Солун долази путем малоазијских земаља, односно преко анадолијске области. Непосредно пред Солунску мисију Духом Светим му је забрањено проповедати Христа у Азији, те је Божјом промишљу био спречен да оде у Витинију (ДАП 16, 7). То је била антиципација Павловог изасланства у европске земље где ће први пут током своје друге мисије крочити на европско тло.

Апостол Павле је остварио добре резултате и у Солуну, јер по сведочанству апостола Луке: „неки од њих се увјерише, и придружише Павлу и Сили, и од побожних Јелина мноштво велико, и од угледних жена не мало“ (ДАП 18, 4). Остварење оваквог опсега мисије је, уједно, и разлог напада Јудејаца на Јасонову кућу, који је апостолима пружао уточиште и указао аврамовско гостољубље (попут Лидије у Филипима), побуне народа и протеривања Павла и Силе у Верију (ДАП 17, 5–10). Овај пример сведочанство је великог замаха и значаја који је апостолска проповед доживела. На основу њега видимо „да је апостолска наука заиста покренула свет напред, постала је општепозната, није остала нешто што само неки слушају. Такође је важно истаћи и то да је Јасон успео да их убеди да не пристану на наговоре злонамерних тужитеља, што указује на његову утемељеност у вери као и добар углед у друштву“ (Сгојановић 2008: 221).

У Верији су апостоли наишли на племенитији народ од Солуњана и они „примише ријеч свесрдно, сваки дан истражујући Писмо, да ли је тако. Тако вјероваше многи од њих, и од угледних јелинских жена и од људи не мало“ (ДАП 17, 11–12). Бежећи од бесплодних расправа са Ју-

дејцима који су дошли и у Верију да оспоравају апостолску науку, Павле одлази у Атину.

У Атини је апостол Павле имао бројна искушења у погледу очувања смирења, јер се, сем са многобожачким народом који је величао култ псеудо-богиње Атене и клањао се идолима, сусретао и са Јудејцима, епикурејцима и стојицима, те био принуђен на философске расправе са њима. У том смислу је за њега Атина представљала велики изазов (ДАП 17, 16–19). Апостол Павле мисији у Атини прилази са великом пажњом и посвећеношћу. Сведочанство за то јесте почетак беседе против идолопоклонства на Ареопагу, у коме апостол Павле износи један веома важан моменат из религиозног живота Атињана:

„Људи Атињани, по свему вас видим да сте врло побожни. Јер пролазећи и посматрајући ваше светиње, нађох и жртвеник на коме бјеше написано: Непознатоме Богу. Онога, дакле, којег не знајући поштујете тога вам ја проповиједам“ (ДАП 17, 23).

Поменуто место сведочанство је темељитости апостола у мисији и његове ревности са којом јој прилази, с обзиром на то да је, пре него што ће започети проповед, апостол обишао атинске светиње, храмове и жртвенике, како би се упознао са начином живота и религиозном праксом Атињана. Он запажа да су жртвеник посветили „непознатоме Богу“ (ДАП 17, 23) и том чињеницом започиње своју беседу на Ареопагу, желећи да им, кроз већ познате чињенице из религиозног живота, приближи Господа. То је могао само учени и мудри проповедник, какав је био Павле. Искуство које је имао приликом претходних мисија у великој мери је помогло овакав приступ Атињанима, а познавање старозаветних законских и пророчких списа помогло је владање Христовом науком и њену проповед, на бази које апостол Павле изграђује сопствену теологију.

Истог мишљења је и Љубивоје Стојановић, који указује на поменуто место и појашњава:

„Сада разумемо зашто Петар, или неки други апостол, није послат у Атину, него баш Павле, који успева да библијску поруку и сведочење стави у контекст атинске мудрости и размишљања. То је служитељска спремност да се вера сведочи прилагођавањем библијске поруке ономе што зна саговорник. За то је потребно добро знање вере и тачно познавање религије, културе и обичаја онога коме се обраћамо. Павле очито све то поседује, што показује његова Атинска беседа“ (Стојановић 2008: 222).

Међутим, апостола учење у Атини није се утврдило међу бројним народом, већ само међу појединцима, будући да су Атињани исмевали његову проповед о Христовом васкрсењу (ДАП 17, 32), одбијајући да у њега поверују. Међу појединцима коју су поверовали у науку Христову, истакао се Дионисије Ареопагит и жена Дамара (ДАП 17, 34). Оно што је најзначајније у вези са Павловом проповеди у многобожачкој Атини, јесте да је

посејао семе Христове вере и у атинске крајеве и стрпљиво чекао да оно донесе добре плодове.

У наставку своје мисије, апостол Павле стиже и до Коринта, где упознаје супружнике Акилу и Прискилу, Јудејце из Понта (ДАП 18, 2). Оно што их спаја, сем порекла, јесте и заједнички, ткачки занат, због чега апостол остаје у њиховом дому, између осталог, и како би радио (ДАП 18, 3). Ово је једно од многих места где се потврђује да је апостол Павле сам зарађивао за живот и од тога се издржавао, не желећи да буде оптужен како проповеда Христа награде ради или милостиње народа према њему.

У Коринту је проповедао сваке суботе и Јудејцима и Јелинима, који су, ипак, били противни његовом учењу и „пошто се они противљаху и хуљаху, отресе хаљине своје и рече им: Крв ваша на главе ваше; ја сам чист, и од сада идем незнабошцима“ (ДАП 18, 6). Ове речи сугеришу циљну групу апостола проповеди у Коринту, а то су незнабошци. У Коринту налази уточиште у побожном Јусту, који му указује гостољубље (ДАП 18, 7) и Криспу, старешини синагоге, чији је цели дом поверовао у Христа и у њега се крстио (ДАП 18, 8). За разлику од Јудејаца и Јелина, много незнабожаца поверова и крсти се, тако да је Павлова проповед све више узимала маха и у Коринту. Потпору у своме подвигу проналази у виђењу Господњем који му поручује: „Не бој се, него говори, и да не ућутиш; Јер сам ја с тобом, и нико се неће усудити да ти учини зло, јер ја имам многи народ у овоме граду“ (ДАП 18, 9–10). Господње речи нашле су такав одјек у Павловој души да је неуморно осамнаест месеци проповедао Христово јеванђеље у Коринту (ДАП 18, 11).

Ни коринтска мисија не пролази без тешкоћа, јер за време намесника Галиона, Јудејци и Јелини у међусобним размирицама, поново нападају Павла и изводе га пред суд, али Галион одбија да се бави религиозним питањима, на апостола не налази кривице и ослобађа га (ДАП 18, 14). Незадовољни пресудом Павлу, „Јелини ухватише Состена, старјешину синагоге, и бише га пред судницом; а Галион није за то ништа марио“ (ДАП 18, 17). Узрок сукоба овде је био Павле, не желећи да се нађе у његовом средишту, али је поменути догађај био само кулминација традиционалне нетрпељивости међу двама народима, те се у том смислу о Павлу може говорити као о жртви немилог догађаја, пре него као о изазивачу сукоба.

Треће мисионарско путовање

Треће мисионарско путовање Светог апостола Павла превасходно је било посвећено утврђивању већ постојећих Црквених заједница (ДАП 18, 23–19, 40), па Предраг Драгутиновић сматра дискутабилном хипотезу да се оно може назвати мисионарским, јер апостол Павле тада не дела као ми-

сионар, проповедник и оснивач нових Црквених заједница, већ као пастир који посећује своју духовну паству и утврђује раније основане заједнице (Драгутиновић 2010а: 76).

Ово путовање, које је трајало готово четири године (53–57), апостол Павле започиње посетом и проповеди у Ефесу, где се првенствено бавио питањем природе Светога Духа, чију су суштину Ефесци имали потешкоће да разумеју. Проповед је трајала две године „тако да сви који живе у Азији чуше ријеч Господа Исуса, и Јудејци и Јелини“ (ДАП 19, 10).

На самом почетку треба указати на један важан моменат апостоловог одвајања са одређеном групом верника са којом је почео да се састаје „у школи некога Тирана“ (ДАП 19, 9), где „вођаше разговоре сваки дан“ (ДАП 19, 9). Љубивоје Стојановић овом месту посвећује велику пажњу и тумачи на следећи начин:

„Ово ‘одвајање’ и одлазак у школу показује нам да је постојао озбиљан приступ богословљу и животу у вери. Слободно можемо рећи да се овде ради о изучавању и истраживању речи Божије, у правом смислу научног стваралаштва. То није затварање, одлазак из јавности у колективну самодовољност, реч је о одговорном приступу мисији“ (Драгутиновић 2010а: 223–224).

Павлову мисију константно су пратила чудесна знамења „тако да су убрусе знојаве од тијела његова или појасеве носили на болеснике и они се исцјељиваху од болести, и зли духови излажаху из њих“ (ДАП 19, 12). Дакле, најрепрезентативније чудо Божје, чији је посредник апостол Павле, било је духовно исцељење потребитих од демонских сила у Ефесу. Поменуту праксу егзорцизма покушавали су да примене и поједини Јудејци над обузетима, али без силе Светога Духа, па се њихов покушај окреће против њих самих, тако да „скочивши на њих човјек у коме бјеше зли дух надјача их и савлада, тако да голи и изранављени утекоше из оне куће“ (ДАП 19, 17). Дознавши за покушај лажирања чуда као злоупотребе благодатног дара Божјег, и његових последица, односно Господњих санкција таквог покушаја, многи Јудејци и Јелини прилазе Павлу и његовој проповеди и „тако силно растијаше и јачаше ријеч Господња“ (ДАП 19, 20). Поменута репрезентација Божје силе изазива страх Јудејаца и постаје кључно знамење Ефесцима након чега утврђују своју веру у Господа Исуса Христа.

Поменуто чудо доноси још и такве плодове да „многи од оних који се занимаху чаролијама, сабраше књиге своје и спаљиваху их пред свима“ (ДАП 19, 19). Овај догађај не треба схватити као нарушавање слободе појединаца под притиском Цркве, већ као сведочанство једног успелог моралног преображаја након апостолске проповеди. Они који су до тог тренутка грешили, „сад одустају од свог промашаја и крећу новим путем“ (Драгутиновић 2010а: 224).

Након великог успеха проповеди у Ефесу, јеванђелиста Лука наводи да је апостол Павле на Трећем мисионарском путовању зачео идеју о проши-

ривању своје проповеди на италијанске области са главним циљем Римом: „И када се ово сврши, науми Павле у духу да прође Македонију и Ахају, па да иде у Јерусалим, рекавши: Пошто тамо будем, ваља ми и Рим видјети“ (ДАП 19, 21). Овај запис сведочанство је детаљне разрађености плана апостола мисије, стратешког одређивања главних циљева и константне динамике путовања и проповедања.

Кренувши из Ефеса, апостол Павле полази према Сирији, али долази до неочекиваног заокрета „када апостол Павле стигне у Кесарију Палестинску, он не креће ка северу, већ се ‘попе и поздрави цркву’ и потом сиђе у Антиохију. Лука, додуше, не именује Цркву коју је Павле посетио, али глагол ‘попети се’ по правилу се користи за посету Јерусалиму. Лука овде највероватније нотира једну кратку апостолову посету јерусалимској заједници, коју Павле не помиње у својим посланицама“ (Драгутиновић 2010а: 76). Највероватније је циљ посете Јерусалиму био утврђивање раније основаних заједница и пријатељска визита, а не мисија оснивања нових црквених заједница у тој области.

Дакле, циљеви Павлове проповеди на Трећем мисионарском путовању биле су Македонија, Грчка и Мала Азија. У Македонију апостол одлази са циљем утврђивања постојећих заједница и пријатељске посете, те „пошто прође оне крајеве и посавјетова их многим поукама, дође у Јеладу“ (ДАП 20, 2), где је остао три месеца, са циљем допуне пређашње проповеди (ДАП 20, 3). Отуда апостоли одлазе у Троаду, где остају седам дана. Прве недеље апостоловог боравка у Троади, „сабраше се ученици да ломе хљеб“ (ДАП 20, 7), а након сабрања „бесеђаше им Павле, јер намјераваше сутрадан да отиде“ (ДАП 20, 8). Опис овог догађаја подсећа на литургијско сабрање, где се, након завршетка литургијско-обредне церемоније, ломи хлеб и одржава беседа духовног пастира. Ово место веома је важно за схватање контекста апостола проповеди, јер представља сведочанство да су „хришћани поред разговора по синагогама и трговима имали и литургијска сабрања“ (Стојановић 2008: 225). На тај начин апостол Павле се опрашта од Црквених заједница у Троади и наставља даље своју проповедничку мисију.

Дошавши из Троаде у Милит, апостол шаље у Ефес по црквене старешине, како би се уз *поученије* опростио са њима. Опрштајна беседа са ефеским црквеним старешинама у Милиту веома је важна за мисију и дело апостола Павла јер у њој он на систематичан начин излаже кључне поставке своје проповеди и сведочи о њеној детаљној разрађености и планском садржају:

„Ви знате од првога дана када дођох у Азију, да бијих са вама све вријеме служећи Господу са сваким смирењем и многим сузама и напастима које ме снађоше од завјера Јудејаца. Да нисам изоставио ништа што је корисно да вам не објавим и да вас поучим јавно и по домовима свједочећи и Јудејцима и Јелинима покајање пред Богом и вјеру у Господа нашега Исуса

Христа [...] Али се ни за што не бринем, нити марим за свој живот, само да завршим пут свој с радошћу и служење које примих од Господа Исуса: да посвједочим јеванђеље благодати Божје“ (ДАП 20, 18–24).

Ово место важно је из више разлога. У њему се огледају: 1. апостолова посвећеност мисији и ревност у проповеди: „бијах са вама све вријеме“ (ДАП 20, 18); 2. апостолов труд у проповеди, односно служби Господу „са сваким смирењем и многим сузама“ (ДАП 20, 19); 3. искушења која су га сналазила током мисије „од завера Јудејаца“ (ДАП 20, 19); 4. сведочанство о великом проповедничком захвату које се темељи на поучавању о душекорисности покајања и снази вере – „нисам изоставио ништа што је корисно да вам не објавим и да вас поучим јавно и по домовима свједочећи и Јудејцима и Јелинима покајање пред Богом и вјеру у Господа нашега Исуса Христа“ (ДАП 20, 20–21), и 5. као велико финале свог излагања, апостол Павле истиче своју мотивацију за успешно окончање мисије и непоколебљивости на том подвижничком путу: „Али се ни за што не бринем, нити марим за свој живот, само да завршим пут свој с радошћу и служење које примих од Господа Исуса“ (ДАП 20, 24), указујући на суштину своје проповеди и кључни животни циљ – „да посвједочим јеванђеље благодати Божје“ (ДАП 20, 24).

Такође, из овог казивања сазнајемо да је апостол Павле „био спреман да страда ради вере, и да је свесно ишао у Јерусалим да ‘положи рачуне’ (ДАП 20, 22), заправо посведочи свом народу веру у Христа“ (Стојановић 2008: 226). То експлицитно и потврђује речима изговореним у кући ђакона Филипа након казивања пророка Агава о његовом страдању: „Шта чините те плачете и цијепате ми срце? Јер ја сам готов не само да будем свезан него и да умрем у Јерусалиму за име Господа Исуса“ (ДАП 21, 13).

Тако се окончава и Треће мисионарско путовање апостола Павла, након кога полази у нови круг сведочења од Јерусалима до Рима. Међутим, то се путовање не може окарактерисати као мисионарско, нити проповедничко, већ као путовање сужња који ће своју одбрану базирати на науци Христовој и Светој Речи проповеданој.

Последњу четвртину *Дела апостолских* јеванђелиста Лука посвећује приповести о Павловом ропству и изручењу у Рим, где је неометано деловао пуне две године (ДАП 28, 31). Након ове информације, Лукина приповест се нагло завршава, и то је последњи Лукин податак о судбини Павловој. Јеванђелиста Лука не описује апостолову мученичку смрт у Риму, али је пресупонира (ДАП 20, 25; 20, 38).

Следећу вест о судбини Светог апостола Павла ишчитавамо из кратког коментара *Прве посланице Климентове Римљанима*: „Због зависти и свадљивости (других), Павле је показао (каква је) награда трпљења. Седам пута је носио окове, прогањање, каменовање, постао је проповедник (Јеванђеља) на Истоку и на Западу и добио велику похвалу вере своје; па, пошто је правди научио васцели свет, и дошао до краја Запада, и пострадао као

мученик пред владарима, тако се ослободио (овога) света и у свето место отишао, поставши (нама) највећи узор трпљења“ (1 Клим 5, 5–7). Климентов коментар да је апостол Павле стигао до граница Запада, научним истраживањима даје потпору за формирање такве хипотезе да је апостол Павле ипак стигао у Шпанију и макар започео свој раније изложени мисионарски план (Рим 15, 24), али о томе нема поузданих података међу сачуваним списима из корпуса о апостоу Павлу. Након тога је, како упућује *Прва посланица Климентова*, „пострадао као мученик пред владарима“ (1 Клим 5, 7), што указује на смрт одрубљивањем главе или смрт вешањем, које су се, у то време, спроводиле пред аудиторијумом. Ако би се усвојила ова претпоставка то би значило да је апостол умро онако како је и живео – Христа ради (видети: Драгутиновић 2010а).

Закључак

Најзначајнији догађај у животу Светог апостола Павла јесте духовно, морално и религијско преображење и исправљање живота. Мотивисан пројавом светлости непосредно пред улазак у Дамаск, Савле се обраћа и заветује Господу на ревност у вери. Своју проповед Христовог јеванђеља почиње из Дамаска, а завршава највероватније у Италији. Оваква путања апостолових кретања сведочи о томе да се ово *велико светило васељене* кретало на релацији исток–запад. Исходећи из неугасивог извора светлости, апостола проповед је засијала најпре на истоку – у Дамаску, да би се одакле преносила западније, према Италији (а можда и Шпанији). То је истовремено и смер кретања излазећег сунца, које симболизује Господа Исуса Христа. Ова чињеница сведочанство је освештаности темеља Павлове проповеди и њене богоугодности.

Јединствену путању апостола мисионарске проповеди пресецају три мисионарска путовања, од којих свако има јасно изражени план, опсег и циљ деловања. Прво мисионарско путовање превасходно је имало за циљ оснивање нових црквених заједница и ширење Христовог јеванђеља. Током овог путовања апостол Павле је посетио Антиохију Писидијску, градове Иконију, Листру и Дерву са главним циљем Кипром. Друго мисионарско путовање апостол Павле је започео са циљем утврђивања већ основаних црквених заједница, али је на томе путу оформио и нове заједнице, од којих је најзначајнија Црквена заједница у Филипима јер је прва на европском тлу, што имплицира да је фокус апостола проповеди током овог путовања превасходно Европа. О трећем мисионарском путовању, Предраг Драгутиновић доводи у питање мишљење да би се оно могло назвати мисионарским путовањем, јер је Павлов кључни циљ био оснаживање у вери већ оформљених заједница, а не оснивање нових.

Апостол Павле је имао јасно формиране циљне групе – на једној страни су Јевреји, а на другој многобошци. Требало је да Јевреји буду најпријемчивији за пријем Речи Божје, али је, напротив, апостол Павле претрпео бројне невоље од њих – био је вербално нападан, гоњен, тамничен и каменован. Како су се мисије усмерене Јеврејима одвијале уз бројне потешкоће и не увек успешно, апостол Павле преусмерава фокус своје проповеди ка незнабошцима, који су припадали реду богобојажљивих. На њих је било лакше утицати, с обзиром на то да су били симпатизери јеврејске проповеди и религије, али недовољно спремни да пређу у јудејство и да се обрежу.

На основу до сада реченог, јасно је да је апостол Павле имао до детаља разрађену мисију, планове проповеди и јасно оформљене циљне групе. То значи да су апостола проповедничка путовања била превасходно мисионарског карактера. Опсег Павлове мисије обухватао је и снажење већ постојећих Црквених заједница, чак и оних чији није био оснивач. Његова брига о Црквеним заједницама од Сирије до Италије била је подједнако ревносна и симболизовала је покровитељство доброг пастира над Богом повереним му духовним стадима.

Цитирана литература

- Булгаков, 1996: С. Булгаков, *О еванђелским чудима*. Београд: Логос
- Драгутиновић, 2010а: П. Драгутиновић, *Основе новозаветне науке I: Увод у Нови завет*. Београд
- Драгутиновић, 2010б: П. Драгутиновић, *Мисија и комуникација у раном хришћанству*. Београд
- Zahn, 1894: Т. Zahn, „Weltverkehr und Kirche während der drei ersten Jahrhunderte“. *Skizzen aus dem Leben der alten Kirshe*. Erlangen–Leipzig, 156–309.
- Јефтић, 2011: М. Јефтић „Христолошке формуле у Фил. 2, 6–11 и Рим. 1, 1–4“. Пожаревац: *Саборност* бр. 5
- Meeks, 1993: W. A. Meeks, „Urchristentum und Stadtkultur“. *Die soziale Welt der paulinischen Gemeinden*. München: Gütersloh-Kaiser
- Свети Теофан Затворник 2014: Свети Теофан Затворник, *Тумачење Прве посланице Светог апостола Павла Солуњанима*. Крагујевац
- Стојановић, 2008: Љ. Стојановић, *Тумачење Библије*. Универзитет у Београду, Учитељски факултет
- Faber 1989: G. Faber, *Auf den Spuren des Paulus*. München

Извор:

СВЕТО ПИСМО. Нови завет Господа нашега Исуса Христа. Београд: Библијско друштво Србије, 2012.

Sara N. Nemat

THE TRAVELS AND MISSION OF THE HOLY APOSTLE PAUL

Summary

The scope of the work includes the chronology of Paul's travels and the significance of the apostle's mission, the geographical framework of the apostle's travels and his most important missionary station, as well as certain socio-historical circumstances of the apostle's time. At the same time, the key sources for the chronological review and systematization of the most significant events from the life of the Holy Apostle Paul are the *Acts of the Apostles* by Evangelist Luke, which presents the apostle's life, mission and goals, and the foundations of his theological thought. In addition to the *Acts of the Apostles*, we will refer to Paul's epistles in the context of confirming the authenticity of certain moments from the apostle's life, as well as to a short note from the *First Epistle of Clement of Rome* on the suffering and death of the apostle Paul.

The aim of the paper will be to point out the importance of the mission of the Apostle Paul, it is the importance of his missionary travels, the great success in spreading the teachings of Christ which he achieved with his sermons, with reference to important events from the journey, as well as the basic goals and ultimate achievements.

Keywords: Saint Paul, mission, missionary travels, the strategy.